

**Svenska
Akademiens
ordlista
över
svenska
språket**

Norstedts Akademiska Förlag

I DISTRIBUTION

ISBN 91-7227-419-0

Art. nr 82-41903-5

9 789172 274198

Omslag och typografi

Ingmar Rudman

Sättning

Team Media Sweden AB, Falkenberg

ISBN 13: 978-91-7227-419-8

ISBN 10: 91-7227-419-0

Trettonde upplagan, tredje tryckningen

© 2006, Svenska Akademien

Utgiven av Svenska Akademien, Stockholm 2006

Tryckt hos NordBook, Norge 2006

Innehåll

Förord v

Inledning viii

- 1 Trettonde upplagan av SAOL viii
- 2 Språkbruk och språknorm ix
 - 2.1 Balans mellan bruk och norm ix
 - 2.2 Källor till språkbruket xi
 - 2.3 Normerande inslag xi
- 3 Databehandling av SAOL xiii
- 4 Nytt och gammalt i ordförrådet xv
 - 4.1 Tillägg av nya ord xv
 - 4.2 Strykning av föråldrade ord xviii
 - 4.3 Uppdatering av finlandssvenska ord och
provinsiella ord xx
- 5 Ordlistans innehållsstruktur xxi
 - 5.1 Uppslagsord xxi
 - 5.2 Uttal xxii
 - 5.3 Böjning xxiv
 - 5.4 Bruklighetsbeteckning xxvii
 - 5.5 Ordförklaring xxviii
 - 5.6 Stavning xxix
 - 5.7 Språkexempel xxx
 - 5.8 Anmärkningar xxx
 - 5.9 Användning av särskilda tecken xxxi
- 6 Förkortningar xxxii
 - 6.1 Förkortningar använda i ordlistan xxxii
 - 6.2 Några standardförkortningar i allmänna texter xxxvii

Ordlistans uppbyggnad (kortfattad översikt) xxxix

Ordlistan i

Förord

Svenska Akademiens ordlista är sedan länge den allmänt vedertagna normen för stavning och böjning av svenska ord. Verket har en stark folklig ställning. Det framkallar kommentarer och förslag från människor inom vitt skilda samhällsområden. En ny upplaga emotses med en blandning av nyfikenhet och bävan, som om det vore ett nationellt intagningsprov för de ord man fäster sina förhoppningar vid eller tvärtom fruktar skall vinna inträde i den svenska språkgemenskapen.

Många förslag till nya uppslagsord inflyter från allmänheten mellan upplagorna, men det förekommer också att människor skriver till redaktionen eller till Svenska Akademien med begäran att vissa ord skall strykas såsom anstötliga på det ena eller andra viset. Det sker i den outtalade föreställningen att en sådan åtgärd på något sätt skulle utplåna dessa ord ur språket.

Sådan makt har inte denna ordlista och är den inte avsedd att ha. Den är en samling rekommendationer som i stor utsträckning grundas på det etablerade bruket och som därutöver bestäms av en strävan att anpassa nya tillskott i språket till rådande svenska normer för stavning och böjning, ordbildning och ordval. Föreställningen att ett ord som inte står i SAOL inte tillhör svenska språket är inte ovanlig men förstås alldeles felaktig. Det måste tydligt sägas att denna lista är ett urval, att den utan svårighet skulle ha kunnat göras åtskilligt större, intill det ohanterliga. En påfallande förmåga att införliva lånord från olika språk och lättheten att bilda sammansättningar gör svenskan till ett av de ordrika språken i världen, i motsats till vad man ibland hör sägas av alltför ödmjuka svenskar.

Redaktörer för trettonde upplagan har varit Martin Gellerstam (huvudredaktör) och Sture Berg. Till sin hjälp har de haft Emma Sköldberg och Daniel Berg. Ansvar för databehandlingen har vilat på Christian Sjögreen. Samtliga medarbetare är verksamma inom projektet Svenska Akademiens samtidsordböcker vid Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet. Den morfologiska databasens system har utvecklats av Yvonne Cederholm.

Redaktionen för SAOL har på olika sätt haft glädje av samarbete med den andra verksamhetsgrenen inom projektet, Svensk ordbok, under ledning av Sven-Göran Malmgren.

Akademiens språkkommitté – bestående av Sture Allén (ordförande), Göran Malmqvist, Gunnel Vallquist och Bo Ralph – med Eva Aniansson som adjungerad sekreterare, har behandlat principiella frågor och granskat bl.a. förslagen till nya ord och utgående ord.

Värdefulla synpunkter såväl i principiella frågor som när det gällt enskilda ord har lämnats av deltagarna i Språkvårdsgruppen där den nya upplagan vid flera tillfällen har diskuterats. I Språkvårdsgruppen ingår Mediespråksgruppen, Samspråk, SIS (Swedish Standards Institute), Svenska Akademien, Svenska Språkbyrån i Finland, Svenska språknämnden, Sveriges Radio och Terminologicentrum TNC. Uppgifterna om de finlandssvenska orden har lämnats av Forskningscentralen för de inhemska språken, Svenska avdelningen, i Helsingfors. Synpunkter på de regionala orden har efter önskemål från SAOL lämnats av personalen vid Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg.

Första korrekturet av den trettonde upplagan av SAOL har kontrollästs av Hanna Gerhardsen och Charlotte Lindblom. Kontaktperson vid förlaget har varit Håkan Nygren.

För ytterligare uppgifter om SAOL, exempelvis förekomsten

av elektroniska versioner, hänvisas generellt till ordlistans hemsida (<http://spraakdata.gu.se/saol/>).

SAOL utgavs i en första upplaga 1874. Tidsavståndet mellan upplagorna har under senare år tenderat att vara ungefär ett decennium, en rimlig avvägning mellan hänsynen till normens stabilitet och omsorgen om listans aktualitet.

Genom att samköra stora mängder svensk text med den nya morfologiska databas som ligger till grund för arbetet med SAOL kan man avgöra vilka ord i tidigare upplagor av listan som inte längre används. Förbättrade vetenskapliga verktyg har möjliggjort flera uteslutningar än vanligt i den trettonde upplagan, vilket i sin tur har berett plats för flera nya ord ur den aktuella svenskan.

Diskussionen om en nyutkommen upplaga av SAOL riktar ofta in sig på uteslutningarna, och sorgesånger höjs över verbala klenoder som sägs gå förlorade till följd av en alltför hårdhänt gallring. Man skall veta att de likafullt finns kvar i databasen! Om man undersöker hur många gånger den klagande har använt de saknade orden i skrift under de år som gått sedan förra upplagan, hamnar man vanligtvis på eller nära siffran noll, varför klagomålen över strukna ord för det mesta torde kunna föras till släktet krokodiltårar. När ord faller ur bruk är det inte funktionellt att behålla dem i ett referensverk över nutida svenska. Desto större är fältet för upptäckarglädjen bland trettonde upplagens tusentals nytillskott.

Horace Engdahl

Inledning

1 Trettonde upplagan av SAOL

Trettonde upplagan av SAOL är till sin yttre form lik föregående upplaga (1998). Där infördes flera nyheter, framför allt strikt alfabetisk sortering av uppslagsorden, markering av ordled (både i form av sammansättningsgränser och avledningsgränser) och ändringar ifråga om etableringen av uppslagsord. Dessa förändringar kommer här inte vidare att beröras utan läsaren hänvisas vid behov till tolfte upplagens inledning.

Den största förändringen i den trettonde upplagan gäller ordförrådet med ca 10 500 tillagda ord och ca 5 500 utmönstrade ord. Införandet av nya ord i ordlistan har varit ett självklart inslag i varje ny upplaga även om antalet denna gång är det största sedan 1950 års upplaga. Däremot har benägenheten att stryka föråldrade ord i nya upplagor inte varit lika självklar, något som har lett till att sådana ord länge har dröjt sig kvar. Men eftersom SAOL inte är en historisk källa utan en rättskrivningsordlista över samtidsspråket har i den nya upplagan relativt många gamla ord utmönstrats. Den som vill veta vad gamla och sällan förekommande ord betyder och hur de används kan numera – utan kostnad – gå till nätupplagan av Svenska Akademiens ordbok och få rikligt med historisk information (se vidare avsnitt 4.2).

En nyhet i trettonde upplagan gäller de normativa inslagen, särskilt ifråga om stavning, böjning och ordbildning hos engelska lånord i svenskan. Nyheten ligger närmast i en något tydligare form för rekommendationerna för dessa ord. Det kan röra sig om ett förslag att använda ett svenskt ord i stället för ett engelskt (t.ex. ”använd hellre x”) eller en rekommendation att använda svensk pluralböjning snarare än engelsk (se vidare avsnitt 2.3).

En förändring mot tidigare upplagor gäller uttalsbeteckningen som i trettonde upplagan har fått en form som bättre stämmer med dagens lexikografiska praxis. Ett exempel är att SAOL tidigare angett kort vokal genom dubbelteckning av konsonanten (t.ex. i ordet *pop* där uttalet angetts med [påpp]) medan den nya upplagan anger kort vokal med accent efter konsonanten ([påp']) resp. lång vokal med accent efter vokalen (t.ex. i ordet *merit* [-i't]). Också i andra avseenden har uttalet i SAOL anpassats till rådande praxis (se närmare avsnitt 5.2).

Trettonde upplagan inför slutligen något så ovanligt som ytterligare en självständig bokstav, nämligen *w* ("dubbel-v") som inte längre sorteras in under enkelt *v* utan – som i många andra språk, även nordiska – blir en bokstav med egen placering efter bokstaven *v*.

2 Språkbruk och språknorm

2.1 *Balans mellan bruk och norm*

Svenska Akademiens ordlista ger i första hand upplysningar om svensk stavning, ordböjning och i viss mån ordbildning (t.ex. formen för sammansättningar). Därutöver finns vissa uppgifter om ordens uttal och betydelse, ämnestillhörighet och bruklighet.

Ordlistans rekommendationer utgår från två fundament: hur språkbruket i själva verket ser ut och hur man skulle vilja att det såg ut. Språkbruket kan i stor utsträckning avläsas i dagens allt större svenska textdatabaser (se 2.2). Där framgår att det finns stor enighet om hur merparten av svenska ord bör stavas, böjas, bildas osv. – men också att det finns en hel del variation som ordlistan på olika sätt måste ta ställning till. Till detta kommer nya ord som kan behöva anpassas till svenskan. Textdatabaserna är också en ovärderlig källa till kunskap om ords betyd-

else, stil, texttyp osv., även om det inte är SAOL:s uppgift att ge sådana upplysningar.

Men hur bör språket se ut? Normering kan ta sig många olika uttryck. Det kan handla om att upprätthålla den svenska språkstrukturen i olika avseenden (det är bättre att skriva *kombi* och *koma* än *combi* och *coma*), att förhålla sig på olika sätt till relationen mellan tal och skrift (vi skriver fortfarande *deldem* istället för uttalets *dom*), att internationalisera eller försvenska ordförrådet ("vi har redan *formgivning*, vi behöver inte *design*"). Under SAOL:s historia har balansen mellan språkbruk och språknorm växlat. Efter stavningsreformen 1906 var viljan att normera under ett par årtionden så mycket starkare än lyhördheten för språkbruket att förtroendet för ordlistan höll på att undergrävas. Sedan dess har språkbrukets roll förstärkts och ordlistans normerande inslag precisats till vissa bestämda områden. Till de områden där ordlistan väger språkbruk mot normeringssträvanden hör behandlingen av engelska lånord, särskilt försöken att undvika de svårhanterliga engelska pluralformerna, stavning med enkel konsonant efter kort vokal (*shop*, *hit* osv.) och vissa ordbildningstendenser (*dopning*, *mobbning* osv.). Ett annat område där normering i hög grad är påkallad gäller reglerna för sammansättning i enskilda ord där språkbruket ibland kan förefalla helt godtyckligt (ett exempel är sammansättningar med *chef*-).

I andra sammanhang finns ingen uttalad ideologi när det gäller språkliga alternativ. Där bör språkbrukets förändringar kunna få direkta uttryck i ordlistans rekommendationer. Som exempel kan nämnas förändringen under några årtionden av relationen mellan *skall* och den tidigare vardagliga varianten *ska* (som blivit huvudform i den nya upplagan) och den historiska förändringen av fast sammansatta verb till löst sammansatta (*bortköra* blir *köra bort*).

2.2 Källor till språkbruket

Vår kunskap om språkbruket i framför allt skriven text har ökat starkt genom datateknikens hjälp. Utvecklingen har gått snabbt mot mycket stora sökbara textdatabaser, i första steget Språkbankens texter (särskilt lättillgängliga genom sortering i konkordansform), betydligt större tidningsdatabaser som PressText och Mediearkivet och mycket stora textkällor på Internet som exempelvis Google. Källorna har olika inriktning: Språkbankens texter spänner över en längre tid och innehåller flera olika texttyper (litteratur, offentligt språk, tidningsspråk), tidningsdatabaserna har sin speciella inriktning och Google innehåller det mesta av skriven svensk text. Källorna är också i olika grad tillförlitliga: exempelvis är Google en outtömlig källa till information som dock måste behandlas med urskillning, särskilt eftersom där finns en hel del privat text som inte nått nätet via någon oberoende textgranskare.

Metoden för att hämta information från dessa källor berörs i avsnitt 3.

2.3 Normerande inslag

Alla lexikaliska källor är normerande i den meningen att den som använder en ordbok ser informationen som riktlinjer för hur språket skall användas. Detta gäller oavsett om det är en ordbok som deklarerar att man "beskriver" språket eller en som har uttalade normerande syften. Normering kan alltså betyda olika saker: antingen att läsaren betraktar en ordbok som norm eller att en ordbok klart deklarerar att den innehåller normerande information.

Exempelvis är möjligheterna att anpassa de engelska lånorden i skrift små om man undantar ord med stum ändelsevokal (t.ex.

date, site, rave) som idag (åtminstone i avledningar) allt oftare skrivs efter mönstret *tejp*, alltså *dejta, sajt, rejva*. Andra undantag är vissa engelska lånord med kort rotstavelse (t.ex. *webb, flopp*) som visat sig vara lättare att anpassa än andra äldre ord av samma typ (*pop, bag, fan* osv.). Utöver detta är möjligheterna idag små att anpassa skriften av engelska ord som *cocktail, cowboy, designer, outsider* osv.

Uppslagsord med oförändrad engelsk form förses där så är möjligt med ett rekommenderat svenskt alternativ. Ett exempel är *controller* (vars betydelse inte heller är lätt genomskådlig) som i den nya upplagan förses med rekommendationen ”använd hellre *styrekonom*”. I andra fall kan förklaringen till ett engelskt uppslagsord fungera som alternativ, t.ex. *skinhead* som förklaras med det försvenskade ”skinnskalle”.

När det gäller böjning råder det enighet om att där så är möjligt anpassa engelska ord efter svenska böjningsmönster. Det viktigaste exemplet är pluralböjningen där vi i svenskan – till skillnad från tyskan – inte skapar en särskild deklination för lånord med plural-s. Då återstår att anpassa alla lånord från engelskan till svenska böjningsmönster, viktigast *-ar* och oförändrad plural. I svårartade fall omtolkas engelsk plural till svensk singular, t.ex. *chips*. Vid sidan av detta infördes i tidigare upplagor ett ytterligare alternativ för särskilt ohanterliga fall, nämligen böjningskommentaren ”eller enligt engelsk böjning”. Det fanns två skäl till detta. För det första: genom en sådan beteckning kunde lånet under en övergångstid betraktas som ett slags citatord med engelsk böjning (på samma sätt som man i skriften tar över ord utan att anpassa dem till svensk skrift). För det andra: denna icke anpassade pluralform kunde under en övergångsperiod vara en möjlighet för svenska språkbrukare som var väl förtrogna med engelskan och hade svårt att acceptera det alternativ som erbjöds i första hand.

I föreliggande upplaga av SAOL avskaffas denna bekväma utväg och kvar står antingen de möjligheter som erbjuds av svensk ordböjning eller – i fall där engelskt plural-s är svårt att undvika – en uttrycklig engelsk pluralform (t.ex. former som *ladies* och *chips*). En nyhet är att ordlistan i vissa engelska lånords böjning efter den föreslagna svenska böjningsformen ger rekommendationen ”hellre än -s”.

Engelsk ordbildning på *-ing* i avledningar som *ranking* ger upphov till en konflikt med den normala svenska avledningen *-ning*. Vi får därigenom i svenskan dels rent engelska avledningar av typ *camping*, *tripping*, dels alternativa former (t.ex. *rankning:ranking*) och slutligen rent svenska avledningar (t.ex. *lobbning*, *mobbning*). Vid alternativa former väljer SAOL att i första hand ange den försvenskade formen även om den engelska till äventyrs fortfarande är den mest använda. De alternativa ordbildningarna är besvärliga också därför att sammansättningar med orden fungerar olika (*rankningslista* men *rankinglista*). Dessutom skiljer sig de osammansatta orden ifråga om accent, något som är besvärligt för svenska språkbrukare (*ranking* har akut accent medan *rankning* har grav accent).

3 Databehandling av SAOL

SAOL föreligger dels i en databas som innehåller all information som finns i den tryckta upplagan, dels i en renodlat morfologisk databas, Svensk morfologisk databas (SMDB), med uppgifter om framför allt ordens böjning.

SMDB är resultatet av ett omfattande arbete med att utifrån SAOL:s ordförråd göra en noggrann beskrivning av svensk böjningsmorfologi. Arbetet påbörjades i liten skala efter publiceringen av SAOL11 (1986) men har utvecklats ytterligare efter publiceringen av SAOL12 (1998).

Databasen lagrar såväl uppslagsordens grundformer som – i förekommande fall – även samtliga böjningsformer av orden. Genereringen av databasen grundar sig på en komplett klassificering av hela utgångsmaterialet (SAOL12), där den önskade böjningsinformationen erhålls via regler som kopplar ordens ändelser direkt till deras stammar. Etableringen av böjningsklasserna bygger på det faktum att svenskans böjning följer vissa fasta mönster, om än med olika typer av avvikelser. Ordet *fisk* – för att ta ett exempel – förs givetvis till samma grupp som *bläckfisk*, och till samma grupp som exempelvis *bunt* och *yingling*. Däremot ingår *dröm* i en annan grupp trots samma genus och samma pluraländelse, eftersom stamkonsonanten måste dubbleras för att den korrekta bestämda formen *drömmen* skall erhållas.

Orden är alltså indelade i böjningsklasser och alla böjningsformer är genererade, totalt ca 1,2 miljoner ordformer (varav närmare 900 000 olika ordformer). Varje enhet har en grammatisk böjningsspecifikation (en morfosyntaktisk ”tagg”). SMDB är kopplad till korpusdata från Språkbanken (ca 100 miljoner ord), vilket betyder att varje ordforms förekomst i texter kompletteras med en frekvensuppgift. Textmaterialet består till stor del av tidningstext (inklusive telegrambyråmaterial) men också av skönlitteratur och offentligt språk.

För det redaktionella arbetet med SAOL ger SMDB bland annat två viktiga möjligheter: man kan samköra SAOL med stora textmängder och därigenom få fram ord som finns i texter men inte i ordlistan (möjliga tilläggsord) och omvänt få fram ord som finns i ordlistan men inte i texter (ord som eventuellt kan strykas). Till fördelarna med SMDB hör också att databasen kan användas för ordklassmärkning av texter.

4 Nytt och gammalt i ordförrådet

4.1 Tillägg av nya ord

En viktig förklaring till det relativt stora antalet tillagda och utmönstrade ord i den trettonde upplagan är tillgången till nya verktyg i arbetet (se 3). Genom att alla ord i databasen finns i alla böjningsformer kan jämförelsen mellan ordlista och text ske direkt.

Underlag för urvalet av tilläggsord i SAOL13 är i första hand en lista över alla ord som finns i Språkbankens jämförelsematerial men inte i SAOL12. Listan omfattar en stor mängd presumtiva tilläggsord eftersom antalet möjliga sammansättningar i svenskan – liksom i alla sammansättningspråk – i princip är oändligt. För att göra det stora antalet mer hanterligt sattes en ungefärlig nedre frekvensgräns.

En mindre del av de nya orden har kommit från allmänheten via SAOL:s hemsida. Många av förslagen från de två olika källorna sammanfaller dock. Allmänhetens synpunkter har på det hela taget varit ett gott bidrag till arbetet med att förnya ordförrådet. Redaktionen kommer också att inför ett fortsatt samarbete med allmänheten försöka att lite noggrannare precisera det inte självklara begreppet ”nyord”.

De nya orden är inte alltid nya i den meningen att de har dykt upp i svenska texter sedan förra upplagan av ordlistan. Möjligheten att jämföra förra upplagan med ett stort textmaterial ger nämligen också det resultatet att äldre luckor av olika slag kan fyllas i. Ser man på tillagda sammansättningar med *språk*-så kan *språkförskola* och *språkpolis* anses vara relativt nya (de togs inte med 1985 i Svenska Akademiens ordbok som har många sammansättningar) medan tillagda ord som *språkförmåga*, *språkspalt* och *språktest* måste anses vara gamla bekanta.

Här följer några godtyckligt valda exempel på de nya ord som införts i SAOL13 inom några olika samhällsområden (för enkelhetens skull presenterade i bokstavsordning):

databehandling, informationsteknik: *bakstreck* (hellre än *backslash*), *blipp*, *blogg*, *cache*, *chatt*, *chip*, *cookie*, *fildelning*, *interface* (använd hellre *gränssnitt*), *läsplatta*, *pinkod*, *spamfilter*, *spridprogram* (hellre än *shareware*), *skräppost*

ekonomi, handel: *aktiebubbla*, *betaltjänst*, *bindningstid*, *konsumism*, *kreditvärderingsbetyg*, *långlördag*, *nischbank*, *prestandajämförelse* (hellre än *benchmarking*), *ränteoro*, *rättvisemärkning*, *släppfest*, *styrekonom* (hellre än *controller*), *tigerekonomi*, *trainee*

hälsovård: *antioxidant*, *healing*, *mervärdesmat*, *peeling*, *pedikyrist*, *själuterapi*, *sockerbomb*

mat, dryck: *basmatiris*, *brioche*, *chokladboll*, *chorizo*, *enolog*, *gnocchi*, *haloumi*, *jambalaya*, *jungfruolja*, *kryddbukett*, *laxkotlett*, *mortadella*, *nasi goreng*, *pesto*, *rucola*, *shiitake*, *trattis*

massmedier: *mediedrev*, *medieindustri*, *nyhetsdesk*, *nätupplaga*, *reklamjingle*

miljö: *ekoby*, *klimatförsämring*, *miljöeffekt*, *miljöalarm*, *skatteväxling*, *torskkvot*, *världsarv*

musik: *bel canto*, *intro*, *karaoke*, *klezmer*, *muzak*, *rai*, *ska* (afroamerikansk musikstil), *ståbas*

naturvetenskap: *genterapi*, *glykosid*, *niacin*, *rhizom*, *melanin*

politik: *asylskäl*, *avtalspensionär*, *drogliberalism*, *friår*, *försvarsnedläggning*, *grönbok*, *intifada*, *jihad*, *kvinnohandel*, *maxtaxa*,

minoritetsskydd, mujahedin, nolltolerans, personvalskampanj, pigavdrag, sanningskommission

religion: *huvudgudstjänst, kippa, mandala, mantra, matutin, new age, nåjd, röcklin, uniat*

sjukvård: *artroskopi, dosett, fågelinfluensa, healing, laktos-intolerans, livsstilssjukdom, muntorrhet, operationskö, organ-brist, osteoporos, ålderssjukdom*

sport: *avbytarbås, fotparad, lågoddsare, nickduell, rookie, slash-ing, taekwondo, tee, thaiboxning*

teknik: *bergvärme, handfri (hellre än handsfree), marknät, nummerpresentatör, pixel, rattkrycka, suv*

trafik: *plåtpolis, hastighetsöverträdelse, mitträcke, trängsel-avgift*

Till detta kommer en stor grupp allmänna ord som inte tillhör något avgränsat område, flera av dem vardagliga: *guldтия, kyl-skåpspoesi, nakenchock* (i löpsedelsspråk), *sabb, stödpaper* (hellre än *handout*), *tårtning, hint, hjärnsläpp, intimisering, magkänsla, nedköp, oflyt, pucko, retro, svenne, tummis*.

Den allra största delen av nyordsförrådet utgörs av substantiv, ett faktum som naturligtvis avspeglar styrkefördelningen i språkets ordförråd generellt. Detta hindrar inte att det finns åtskilliga nyord också bland adjektiv och verb (här några exempel utan ämnesindelning):

adjektiv: *autogen, blocköverskridande, brötig, direktverkande, flashig, förvald, genmodifierad, hushållsnära, konsistent, kontra-faktisk, maffialiknande, minimalistisk, multiresistent, patriarkal,*

queer, småtråkig, snålspolande, sprödbakad, sunkig, systemkritisk, transgen, utagerande, utseendefixerad, utvisningshotad, västvänlig, åldersfixerad

verb: *bolagisera, certifiera, dissa, dubbelklicka, dubbelpanera, flippa (ur), frihetsberöva, fönstershoppa, inkomstpröva, kameraövervaka, lyxrenovera, marknadsanpassa, mingla, pierca, promota, punktbevaka, pusha, skatteplanera, skejta, sms:a, sommarprata, uppgradera, överbelåna.*

4.2 Strykning av föråldrade ord

Utgångspunkten för strykning av föråldrade ord är en lista över alla ord som finns i SAOL12 men inte i Språkbankens jämförelsematerial. Listan kom efter vissa korrigeringar att omfatta ca 10 000 ord som efter jämförelse med ännu större textdatabaser reducerades till ca 5 500 ord.

Ord som börjar komma ur bruk är svåra att registrera eftersom de sällan används. De är på sin höjd intressanta som kuriositeter och svåra att hantera för lexikografen. Det har i allmänhet ansetts bättre att i en ordbok fria än fälla och därför får uttjänta ord stå kvar i ordböcker som stumma vittnen från en annan tid, eventuellt med en markering som ”mindre brukligt”. Så växer ordboken och problemet blir allt större med åren.

Svenska Akademiens ordlista (SAOL) har varit i bruk sedan 1874 och benägenheten att rensa ut gamla ord har varit mindre än önskan att introducera nya. För att komplicera bilden ytterligare är ordlistans uppgift att spegla inte bara dagens ordförråd utan också gårdagens i viktiga avseenden. Ord som *armborst*, *hillebard* och *örtug* har inga moderna motsvarigheter men försvaret ändå sin plats i SAOL som historiska begrepp. Vidare kan en sak vara oförändrad medan beteckningen byts ut: *annot-*

ationsblock heter numera *anteckningsblock* (som idag ofta får digitala motsvarigheter). Ibland försvinner ord för att de på olika sätt har blivit socialt olämpliga, t.ex. *negerby* och *hedna-mission* som försvann redan i förra upplagan. Också en del funktionsord har till slut spelat ut sin roll och utgår, i SAOL13 exempelvis *eho* ”vem som helst”, *ehuruval* och *likasåväl*.

Vissa främmande ord (av franskt ursprung) har stått kvar långt efter att de kommit ur bruk, kanske därför att de är lätta att förstå för den som är något språkkunnig: *absentera*, *admittera*, *approbera*, *kalmera* ”lugna”, *ledera* ”skada”. De försvinner nu tillsammans med en hel del tidspräglad gods som *betjäntplats*, *bysättning*, *djäkneår*, *fattigmansstuga*, *fysiljering*, *hackelsekista*, *hövitsmannaskap*, *ilgodsexpedition*, *kvicklunch*. Åtskilliga föråldrade adjektiv försvinner också: *anammansvärd*, *brackaktig*, *fagerlockig*, *fejdlysten*, *filurisk*, *förklenlig*, *grannsynt*, *hugnelig*, *knoddaktig*, *kurtisant*, *lastfull*, *mosterlig* ”beskyddande”, *njugghänt*. Detsamma gäller också många personbetecknande ord: *baldakinbärare*, *begynnare*, *frestarinna*, *gynnarinna*, *koafför*, *lantpolis*, *mammonsträl*.

Varför stryks då så många ord, en del inte alls obegripliga, kanske till och med fortfarande i bruk hos en och annan? Skälen är flera men det viktigaste är kanske att SAOL inte är en historisk ordlista utan beskriver samtidens språk. Den som vill veta närmare vad en stor mängd äldre ord i svenskan betyder har – som tidigare nämnts – en utmärkt och lättillgänglig källa på nätet, nämligen Svenska Akademiens ordbok som dessutom har fyllig betydelseinformation, källor till språkbruket, etymologi och mycket annat.

4.3 Uppdatering av finlandssvenska ord och provinsiella ord

En revision av de finlandssvenska orden har genomförts av Forskningscentralen för de inhemska språken i Helsingfors. Dessa ord intar en särställning i förhållande till andra regionala ord i svenskan i kraft av svenskans status som ett av de officiella språken i Finland. Bara en del av de finlandssvenska orden har dock officiell karaktär i svenskan i Finland – de flesta är allmänspråkliga, många rentav vardagliga. Att ett finlandssvenskt ord har tagits in i SAOL innebär att det har bedömts som relativt etablerat i finlandssvenskt språkbruk, men det innebär inte att det tillhör det svenska riksspråket. I tolfte upplagan av SAOL ingick ca 350 ord som antingen var enbart finlandssvenska eller förekom med en finlandssvensk betydelse utöver den rikssvenska. Inför trettonde upplagan har ett femtiotal av dessa strukits (t.ex. *(hoppa) barbi*, *hössel*, *kraba*, *peksticka*, *roskpåse*, *tobakspaus*). I gengäld har ett fyrtiotal ord lagts till, exempelvis flera yrkesbeteckningar (t.ex. *artenom*, *estenom*, *förstavårdare*, *medianom*) och ett antal andra ord från olika ämnesområden: *egenhands-rätt* ”egenmäktigt förfarande”, *hälsostation* ”vårdcentral”, *realprov* ”studentexamensprov i orienteringsämnen”, *slagfel* ”skrivfel (på tangentbord)”, *utetupp* ”utedass”, *ändrings-sökande* ”klagande”.

Utöver detta har vissa förklaringar reviderats och vissa bruklighetsbeteckningar ändrats.

De provinsiella orden i SAOL12 har genomgått en mindre översyn med hjälp av personalen vid Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg. Översynen gäller i huvudsak de ord som ingick i förra upplagan och inte förslag till nya ord.

5 Ordlistans innehållsstruktur

5.1 Uppslagsord

Ett uppslagsord i ordlistan är normalt tilldelat en specifik ordklass. I enstaka fall anges icke böjda ord med två ordklasser, t.ex. *omkring* som kan vara både preposition (t.ex. *muren omkring huset*) och adverb (t.ex. *gå omkring*). Ibland kan ett adjektiv exemplifieras med ett *t*-avlett adverb om detta råkar vara det vanligast förekommande.

Om ett uppslagsord har en likvärdig variant anges detta med markeringen ”eller” (*sprej* el. *spray*). Om ett uppslagsord har ett alternativ som också är möjligt men som rekommenderas i andra hand anges detta med markeringen ”även” (*sjal* äv. *schal*). I den nya upplagan har dessa senare alternativ minskat i antal genom att ovanliga fall helt enkelt strukits. Ordlistans uppgift är i första hand att rekommendera normalformer, inte att registrera varje existerande alternativ. Däremot har kvarstående alternativ som rekommenderas i andra hand i vissa fall kompletterats med specificerande uppgifter av typen ”vardagligt även, provinsialt även” etc.

Vid alternativa uppslagsord krävs normalt att orden skall uttalas på samma sätt. Detta betyder att uppenbara alternativ med olika uttal borde anges som två olika ord (med samma betydelse), t.ex. *rankning/ranking*. I tolfte upplagan genomfördes detta trots att den lexikografiska principen riskerade att komma i konflikt med ordlistans normerande uppgift. I föreliggande upplaga ges tydligheten försteg genom att alternativa uppslagsord på *-ing/-ning* presenteras i samma artikel.

En annan fråga som berör redovisningen av uppslagsord gäller perfekt particip och presens particip respektive infinitiv av verb.

I tidigare ordlistor (särskilt före elfte upplagan) har en infinitivform ofta stått som en slags platshållare för alla former av ett verb, inklusive participformerna, trots att just infinitiven har varit mycket ovanlig i texter. I senare upplagor har många sådana infinitivformer ersatts av perfekt particip eller presens particip och markerats som adjektiv: *intrassla* har ersatts med *intrasslad* och *översvalla* har ersatts av *översvallande*.

En genomgång inför SAOL13 har lett till en av tre åtgärder: (1) particip har lagts under motsvarande infinitiv (t.ex. i fall som *avgiftsbelagd* som inordnas under *avgiftsbelägga*, *barnförbjuden* som inordnas under *barnförbjuda*), (2) infinitiver har tagits bort och particip kvarstår (*deprimera* utgår, *deprimerad* och *deprimerande* kvarstår) och (3) både infinitiv och particip kvarstår (t.ex. *korka* och *korkad* ”dum”).

En speciell typ av uppslagsord är hänvisningar mellan två alternativ, t.ex. **schal** variantform till *sjal*. En annan typ av hänvisning gäller oregelbunden böjning eller komparation, t.ex. **äldre** se under *gammal*. Denna senare typ har kraftigt utökats i den nya upplagan genom att böjningsformer av oregelbundna verb och omljudda substantivformer nu hänvisar till uppslagsformen (där böjningen anges), t.ex. **bröt** se under *bryta*, **händer** se under *hand*. Liknande hänvisningar förekommer också vid ålderdomliga böjningsformer, t.ex. **lösan** se under *lös*.

5.2 Uttal

Uppgifter om uttal ges endast vid ord som inte följer huvudreglerna för svenskt uttal. Läsaren skall därför inte hitta något uttal vid ord som *göra*, *skjuta*, *berg* osv. av det skälet att orden följer de generella reglerna för svenskt uttal. Däremot finns uppgifter vid ord som *ginst*, *giraff*, *kör* (”grupp sångare”), *rigid* eftersom dessa (lån)ord följer andra regler för uttal.

Uttalet står inom hakparentes och direkt efter uppslagsordet. I vissa fall förekommer uttalsuppgift också inom böjningsuppgiften, exempelvis för att ange uttal i bestämd form när uppslagsordet har stum slutvokal, t.ex. **garage** -t [-et], eller då accenten i plural ligger på annat ställe än i uppslagsordet, t.ex. **doktor** -n -er [-o'r-].

Huvudtryck anges med accenttecken, antingen efter vokal för att därmed också markera lång vokal, t.ex. **agat** [-a't] eller efter enkel konsonant för att markera kort vokal, t.ex. **pub** [pub']. I en konsonantförbindelse, t.ex. **prefekt** [-ek't], står accenten efter första konsonanten för att därmed också markera kort vokal. Vid supradentalerna *rd*, *rn*, *rs*, *rt* sätts dock accenten efter konsonantkombinationen (t.ex. **expert** [-ärt']).

Bitryck med vokallängd anges normalt inte men vid behov kan sådan uppgift ges inom uttalsparentesen, t.ex. *orlov* [o'rlåv långt å]. Uppgift om betoning ges inte vid ord med de obetonade förstavelserna *be-* och *för-*, inte heller exempelvis vid de många verben på *-era* (*producera* osv.).

Skillnad mellan grav och akut accent anges bara vid enstaka fall för att särskilja likstavade ord med olika uttal. Återgivning-
en av utländska ords ljudvärden är ungefärlig. En nyhet är att antalet beteckningar för diftonger har utökats i uttalet av utländska ord och återgivits med upphöjd vokal i såväl fallande som stigande diftonger.

För ljudbeteckning gäller i övrigt följande regler:

Ljud	Exempel	Ljudbeteckning i SAOL
o-ljud	hjort, bo	o
å-ljud	sort, få	å
ä-ljud	helst, häst	e, ä
sje-ljud	genant, affisch	ʃ

tje-ljud	köra, chips	ç
ach-ljud	nachspiel	χ
ng-ljud	bassäng	ŋ
diftongen au	aula	a ^u
diftongen ao	clown	a ^o
diftongen åo	coach	å ^o
diftongen eu	euro	e ^u
stigande diftong	workshop	ö, å etc.

5.3 Böjning

Alla ord i ordlistan är försedda med ordklassbeteckning. Ordklassbeteckningen följer efter uppslagsordet eller i förekommande fall efter uttalsparentesen: **bokhylla** s., **småvissla** v. etc. I många fall är ordklassangivelsen ett led i metoden att särskilja ord som ser likadana ut (se nedan). Vid ordklasserna substantiv, adjektiv och verb anges böjning direkt efter ordklassbeteckningen vid samtliga osammansatta ord (regler för sammansatta ord ges nedan). Här följer en översikt över böjningsangivelser vid dessa ordklasser.

Böjning av substantiv anges med bestämd form singular och obestämd (i vissa fall även bestämd) form plural. Pluralform som är identisk med grundformen anges med tecknet =.

gren s. -en -ar; **gurka** s. -n *gurkor*; **ägg** s. -et; pl. =; **mönster** s. *mönstret*; pl. =, best. pl. *mönstren*.

Variation i böjningen anges med ”eller” (el.) respektive (i andra hand) ”även” (äv.).

¹**test** s. -et el. -en; pl. -er el. =; **check** s. -en; pl. -ar äv. -er

I några viktiga fall, nämligen bestämd form singular av substantiv på *-are* samt substantiv på betonad slutvokal, utelämnades redan i förra upplagan den generella möjligheten till variation (med några få särskilda undantag). Orsaken är dels att variation i dessa fall överhuvudtaget är ovanlig, dels att utelämnandet av vokalen i t.ex. typen *seglarn* snarast handlar om en generell möjlighet till fonetisk förenkling med åtföljande sänkning av stilnivån (man kan vid behov också säga och skriva t.ex. *affärn* utan att detta anges i ordböcker).

seglare s. *-n*; pl. =, best. pl. *seglarna*; **astronomi** s. *-n*; **skafferi** s. *-et -er*.

Böjning av adjektiv anges med obestämd form i neutrum och pluralformen (identisk med bestämd form singular). Neutrumform som är identisk med grundformen anges med tecknet =.

gul adj. *-t -a*; **svart** adj.; n. =, *-a*

Komparativformen *-are* (som också antyder superlativformen *-ast*) utelämnades i SAOL12 också vid de adjektiv som i tidigare upplagor försetts med en sådan form. Orsaken är främst den stora svårigheten att upprätthålla en gräns mellan sådana ord som av betydelseskäl är möjliga att komparera och sådana som inte är det. Gränsen går inte bara mellan olika adjektiv utan också inom ett och samma ord. Ett ägg kan kanske vara *lösare* än ett annat men ett *löst skott*, *lös vikt* och *lös egendom* kan knappast vara *lösare*. Att i ordböjningen redogöra för sådana betydelseskilnader leder långt utöver gränsen för ordlistans uppgift.

Vid oregelbundna adjektiv ges fortfarande full information om såväl komparativ som superlativ (se t.ex. *hög*, *låg*).

Böjningen av verb anges genom imperfektformen hos de flesta av de regelbundna verben. En nyhet för SAOL13 är att alla verb, alltså även sammansättningar med verb som efterled, förses med böjningsinformation.

hoppa v. *-de*; **böja** v. *böjde*; **köpa** v. *köpte*; **undertrycka** v. *undertryckte*

Vid verb på betonad slutvokal samt vid oregelbundna verb ges samtliga böjningsformer (se t.ex. *tro*, *skjuta*).

Likstavade ord med olika böjning, s.k. homografer, betraktas enligt vad som sagts tidigare som olika ord och presenteras med framförställd indexeringsiffra.

¹**bal** s. *-en -ar* ("varupacke"); ²**bal** s. *-en -er* ("danstillställning")

¹**skala** s. *-n skalor* ("gradering" m.m.); ²**skala** v. *-de* ("avlägsna skal")

¹**sund** adj. *sunt -a* ("frisk" m.m.); ²**sund** s. *-et*; pl. = ("smalt farvatten")

Böjningsangivelser vid sammansatta ord är relativt sällsynta (utom vid verben där alla ord försetts med böjning). I de flesta fall räcker det för läsaren att gå från slutledet, dvs. det som står till höger om den stora ordledsgränsen i den aktuella sammansättningen, och till det enkla ordet för att där hitta böjningen. Vid en sammansättning som *segellbåt* går man alltså vid behov till det enkla ordet *båt*. Vid sammansättningar där ordledet till höger om den stora ordledsgränsen är homograft är läget något annorlunda. I fall som t.ex. **ordllista** s. behövs ingen ytterligare upplysning eftersom orden böjs som substantivet *lista*. Däremot

ges fullständig böjning i de fall där ord är homografa inom en och samma ordklass.

halmbal s. *-en -ar*; **vårbal** s. *-en -er*

Inskränkningar i böjningsangivelser gäller alltså främst de många sammansättningarna. Därtill kommer de stora grupperna av substantiv på *-het*, *-ing* och *-ning* (med bestämd singularform på *-en*) som liksom tidigare fått utsatt böjning endast i fall där orden är "räknebara". Denna avgränsning är i sig ett inte helt enkelt problem.

Det faktum att samtliga verb, alltså även sammansättningar, fått böjningsangivelser i den nya upplagan kan ses som ett första steg mot en mer fullständig böjningsinformation även för de stora ordklasserna substantiv och adjektiv.

5.4 Bruklighetsbeteckning

I vissa fall finns uppgifter om ords bruklighet som preciserar om ordet är vardagligt, om det är ålderdomligt, om det bara förekommer regionalt, om det tillhör ett särskilt ämnesområde etc. Dessa uppgifter ges normalt i början på ordförklaringar och inom en särskild vinkelparentes, t.ex. ⟨åld.⟩ (de markeringar som kan förekomma inom denna parentes återfinns i förkortningslistan, 6.1).

Stilbeteckningarna är tämligen grova mätare på ords stilistiska uppträdande. Enbart den stora gruppen av "vardagliga" ord speglar ett brett spektrum av informellt språk med alltifrån talspråkliga varianter (*mycke*, *dom*) över de idag obetydligt stilistiskt markerade *kille* och *tjej* till milda kraftuttryck som *helsike*, till slangartade ord som *kass*, *knäpp* och *knasig* och till gruppsspråksord som *sil* och *braja*. Till klassen "vardagligt"

kommer så den grupp ord som i engelskspråkig lexikografi brukar markeras som "offensive" och som i ordlistan fått markeringen "kan väcka anstöt".

En särskild formulering har införts i den nya upplagan. Det gäller ord som hittills betecknats som "nedsättande" eller "något nedsättande". Den nya beteckningen gäller ord som *svartskalle* och *neger* som nu förses med formuleringen "kan uppfattas som nedsättande" (alltså i linje med beteckningen "kan väcka anstöt"). Orsaken är att orden kan ha olika laddning hos olika användare. Ett ord som *svartskalle* kan användas av den som utsätts för den nedsättande beteckningen och ges en mer själv-ironisk eller rentav omarkerad innebörd. Laddningen kan på det sättet anses ligga hos betraktaren och behöver inte vara oupp-
lösligt förknippad med ordet.

Även om vart och ett av de stilmarkerade orden vore värt en särskild stilistisk utläggning går utvecklingen inom internationell lexikografi snarare mot en förenkling av stiluppgifter. Det viktiga för läsaren är att han eller hon får en uppfattning om att ordet på något sätt avviker från huvudfåran av riksspråksord.

5.5 Ordförklaring

SAOL är ingen definitionsordbok. Detta innebär att de olika uppslagsorden kan behandlas mycket olika när det gäller betydelseangivelse. Helt vanliga substantiv som *arm*, *ben*, *stol* etc. är oförklarade, men också ett ord som *affär* med flera viktiga huvudbetydelser saknar förklaring. I många andra fall finns förklaringar av ord vilkas betydelse av olika skäl inte betraktas som självklar. I vissa fall inskränker sig förklaringen till en ämnesmarkering, t.ex. <med.> eller <jur.> eller <bot.>, i andra fall anges till vilken överordnad klass ordet hör, t.ex. växt eller fågel. Mindre vanliga ord ges inte sällan en något utförligare förklaring. Dessa

förklaringar har i trettonde upplagan ägnats en genomgång och vid behov getts en modernare språkdräkt.

Ordförklaringarna innehåller två stilsorter, vanlig brödstil och petit. Om ett ord enbart förklaras i petit betyder det att man anger den överordnade klassen, t.ex. förklaringen ”konstgjort språk” under uppslagsordet *esperanto*. Petit kan också användas när ett ords sammanhang anges, t.ex. förklaringen ”för hjärnundersökningar” under uppslagsordet *positronkamera*. Förklaring i vanlig brödstil skall i princip fungera som en synonym omskrivning av uppslagsordet. Om brödstil och petit förekommer tillsammans kan ord i den senare stilen ses som möjliga (parentetiska) preciseringar av orden i brödstilen. När uppslagsordet *cowboy* förklaras med ”beriden amerikansk boskapsskötare” skall detta utläsas så att ”boskapsskötare” är huvudbetydelsen, men preciserad så att personen normalt använder häst och normalt utövar sitt yrke i USA.

5.6 Stavning

Även om SAOL ger regler för hur ord skall stavas finns det allmänna principer för användningen av sådant som stor bokstav, skiljetecken i förkortningar osv. Här hänvisar SAOL generellt till Svenska skrivregler utgivna av Svenska språknämnden (2000).

Den viktigaste ändringen gäller bruket av liten bokstav i initialförkortningar som inte är namn. SAOL följer här de mer radikala principerna för stavning av dessa ord: *cd*, *dvd*, *tv*, *t-bana*. Språkbruket stöder inte alltid dessa principer, exempelvis tenderar vetenskaplig litteratur att i svenskan behålla engelska skrivningar med versaler (på samma sätt som ordet *television* länge skrevs *TV*). I vissa fall har SAOL angivit alternativ stavning i just sådana fall, t.ex. *ms* el. *MS*, *cp* el. *CP*, *dna* el. *DNA*.

Fler initialord skulle ha kunnat tas med i SAOL. Urvalet hade

exempelvis kunnat mångfaldigas genom bokstavs-beteckningar på sjukdomar (*als/ALS*, *adhd/ADHD* etc.) och ord knutna till statlig verksamhet (*las/LAS*, *kas/KAS*, *put/PUT*). SAOL har generellt varit restriktiv till denna typ av förkortningar.

Utöver dessa ändringar följer SAOL liksom i förra upplagan regeln att ett egennamn som utgör förled i en sammansättning enbart skrivs med stor bokstav (*Amerikabåt*, *Sverigebesök*). Detta gäller också i fall där det senare ledet inte är ett självständigt ord (t.ex. *-bo*). Rekommendationen från och med trettonde upplagan är t.ex. *Varbergsbo*. Om förledet har förlorat sin karaktär av egennamn skrivs sammansättningar också fortsättningsvis med liten bokstav (*eriksgata*, *falukorv*).

Liksom i förra upplagan skrivs i trettonde upplagan kolon i stället för bindestreck mellan en förkortning och böjningsändelsen, alltså *cd:n*, *a:et* osv. Sammansättningar får också i fortsättningen bindestreck. Alltså: *cd:n* men *cd-skiva*.

5.7 Språkexempel

Alla språkexempel har granskats och i många fall moderniserats. Om ett uppslagsord enbart förekommer i ett visst uttryck anges detta med beteckningen ”i uttrycket”. Om uppslagsordet förekommer i några få uttryck anges detta med beteckningen ”i uttryck som”.

5.8 Anmärkningar

En ny typ av anmärkning har kommit till användning i trettonde upplagan som innebär en tydligare normering än tidigare. Det gäller (som ovan nämnts, 2.3) dels anmärkningar av typ ”använd hellre x” som anger ett svenskt alternativ till ett lånord, dels rekommendationer av typ ”hellre än -s” i samband med böjning av engelska lånord.

Vissa uppslagsord kan behöva kommenteras på ett sätt som inte tillgodoses inom artiklarnas normala struktur. Sådana anmärkningar kan gälla regler för sammansättning, förslag till strukturering av variationen inom ett ord, benägenheten hos ett ord att mest förekomma som efterled, ett ords förekomst som varumärke osv.

En särskild anmärkning tillfogas i och med trettonde upplagan i samband med varumärken. I ord som används som vanliga ord i språket med liten begynnelsebokstav, böjning osv. tillfogas i förekommande fall den generella beteckningen ”jämför varumärket X” i artikelns huvudkommentar. Till skillnad från en tidigare markering ”ursprungligen varumärke” (som kan missförstås) anges härigenom att ordet är ett varumärke (med alla de rättigheter som detta innebär) men också ett vanligt ord i språket.

5.9 Användning av särskilda tecken

Hakparentes [] förekommer enbart vid uttalsuppgifter. Vanlig rund parentes () förekommer förutom där det normalt brukar förekomma också i uppslagsord omkring fogen -s- i de fall där denna fog alternativt kan förekomma. Vinkelparentes < > används kring bruklighetsuppgifter. Tecknet = används i böjningsuppgifter för att ange att den böjda formen är identisk med uppslagsformen, t.ex. **berg** s. -et; pl. = eller **apart** adj.; n. =. Tecknet ∟ anger att ett verb kan förekomma i fast och lös sammansättning, t.ex. **påtvunga** v. ∟.

Särskilda tecken används liksom i förra upplagan för att markera gräns mellan ordled. Helt lodstreck | förekommer i uppslagsord för att ange stor ordledsgräns (t.ex. *pojkl[|]namn*). Halvt lodstreck ı används för att ange liten ordledsgräns (t.ex. *klyv^ıning*). Ordleden är ett praktiskt stöd vid läsningen av ord-

listan, både för förståelsen av uppslagsordet och som en upplysning om hur ett sammansatt ord skall böjas. Därutöver ger den föreslagna ordledsuppdelningen också ett mycket användbart underlag för avstavning (se vidare inledningen till SAOL12).

6 Förkortningar

6.1 *Förkortningar använda i ordlistan*

Här ges förklaringar till förkortningar använda i SAOL13. Förklaringarna står oftast i grundform och kan ibland behöva ersättas med böjningsformer. Se dessutom 6.2 för standardförkortningar i allmänna texter.

adj.	adjektiv
adv.	adverb
allm.	allmän
anat.	anatomi
anv.	använd, användning
arkeol.	arkeologi
astr.	astronomi
best.	bestämd, bestämd form
bet.	betydelse
bibl.	bibliskt språk
bildl.	bildlig
biol.	biologi
bokb.	bokbinderi
boktr.	boktryckeri
bot.	botanik
bygg.	byggnadsteknik
data.	databehandling, informationsteknik
eg.	egentlig, egentligen

ekon.	ekonomi
elektr.	elektrisk
eng.	engelsk
f.	form
fackspr.	fackspråk
filos.	filosofi
finl.	finlandssvenska
flyg.	flygteknik
fonet.	fonetik
fotogr.	fotografi
fys.	fysik
förb.	förbindelse
förh.	förhållande
förk.	förkortad, förkortning
gen.	genitiv
geogr.	geografi
geol.	geologi
geom.	geometri
gotl.	gotländsk
gymn.	gymnastik
hand.	handelsterm
hist.	historia, historisk
hopskr.	hopskrivs
huvudsakl.	huvudsakligen
ibl.	ibland
imper.	imperativ
ind.	indikativ
inf.	infinitiv
interj.	interjektion
interr.	interrogativ
inv.	invånare

iron.	ironisk
jakt.	jaktterm
jur.	juridik
järnv.	järnvägsterm
kem.	kemi
kok.	kokkonst
koll.	kollektiv
komp.	komparativ
konj.	konjunktion
konst.	konstvetenskap
kortsp.	kortspelsterm
kyrkl.	kyrklig term
kyrkohist.	kyrkohistoria
lant.	lantbruk
lantmät.	lantmäteri
litt.	(skön)litterärt, poetiskt
mask.	maskulinum
mat.	matematik
med.	medicin
metall.	metallurgi
meteor.	meteorologi
mil.	militärterm
miner.	mineralogi
motsv.	motsvarande
mus.	musik
mytol.	mytologi
n.	neutrum
ngn	någon
ngns	någons
ngt	något
ngts	någots

N.N.	person (i språkexempel)
norrl.	norrländska
obest.	obestämd
obrukl.	obruklig
oböjl.	oböjlig
odont.	odontologi
omkr.	omkring
opers.	opersonlig
pass.	passivum
pedag.	pedagogik
perf. part.	perfekt particip
pl.	plural
polit.	politik
post.	postväsen
prep.	preposition
pres.	presens
pres. part.	presens particip
pret.	preteritum
pron.	pronomen
prov.	provinsiellt
psykol.	psykologi
refl.	reflexiv
rel.	relativ
relig.	religion, religiöst språk
räkn.	räkneord
s.	substantiv
sing.	singular
sjö.	sjöväsen
sjömil.	sjömilitärt
skogsv.	skogsväsen
skämts.	skämtsamt

sms	sammansättning
sport.	sportterm
språkv.	språkvetenskap
statist.	statistik
sup.	supinum
superl.	superlativ
sydsv.	sydsvensk
särsk.	särskilt
särskr.	särskrivs
tekn.	teknik, teknisk
telef.	telefoni
teol.	teologi, teologisk
urspr.	ursprunglig, ursprungligen
uttr.	uttryck
v.	verb
vanl.	vanligen
vard.	vardaglig
versl.	verslära
veter.	veterinärväsen
västsv.	västsvensk
vävn.	vävnadskonst
y.	yngre
zool.	zoologi
åld.	ålderdomligt
ä.	äldre

6.2 Några standardförkortningar i allmänna texter

För en mer fullständig lista och förkortningsregler, se avsnittet om förkortningar i Svenska skrivregler utgivna av Svenska språknämnden (andra upplagan, 2000).

bl.a.	bland annat/andra
ca, c.	cirka
dr	doktor
d.v.s., dvs.	det vill säga
e.d.	eller dylikt
e.Kr.	efter Kristus
el.	eller
em.	eftermiddagen
enl.	enligt
etc.	et cetera
f.d.	före detta
f.Kr.	före Kristus
fm.	förmiddagen
f.n.	för närvarande
fr.o.m.	från och med
f.ö.	för övrigt
i sht	i synnerhet
i st.f.	i stället för
inkl.	inklusive
jfr	jämför
kl.	klockan, klass
m.fl.	med flera
m.m.	med mera
o.	och
obs.	observera

o.d.	och dylikt
o.s.v., osv.	och så vidare
p.g.a.	på grund av
resp.	respektive
s.k.	så kallad(e), så kallat
st.	styck, stycke
St.	Stora (i namn)
S:t, S:ta	Sankt, Sankta
t.ex.	till exempel
t.o.m.	till och med
t.v.	tills vidare
v.g.	var god
ä.v.	även

Ordlistans uppbyggnad

(I denna kortfattade översikt har bara det viktigaste tagits med. För en fullig handledning se inledningen.)

1 Uppslagsord

Uppslagsorden står med **fet stil**. De presenteras fullt utskrivna och är sorterade i alfabetisk ordning.

Uppslagsord som stavas lika men har olika böjning står i olika artiklar, som numreras med framförställda upphöjda siffror: ¹**gala** v. *gol galit* ²**gala** s. *-n galor*.

I de flesta uppslagsord finns *ordledsmarkeringar*.

Ett helt lodstreck markerar stor ordledsgräns; ett uppslagsord kan ha högst en sådan markering: **boklverk**.

Ett halvt lodstreck i nederkant markerar liten ordledsgräns; ett uppslagsord kan ha fler än en sådan markering: **produktionsfaktior**.

Vissa uppslagsord saknar ordledsmarkering därför att de inte kan uppdelas i flera ordled: **mahogny**.

2 Uttal

Efter uppslagsordet följer i vissa fall en uttalsangivelse, som står inom hakparenteser.

Betoningen anges med *efterställt* accenttecken. Om den betonade stavelsens vokal är lång, står accenttecknet omedelbart efter vokalen: **agat** [-a't]. Om den betonade stavelsens vokal är kort, står accenttecknet efter den konsonant som följer efter vokalen: **prefekt** [-ek't]. Vid konsonantkombinationer som är supradentaler (*rd, rn, rs, rt*) står dock accenten efter de två konsonanterna: **expert** [-ärt'].

Uttalet anges i regel bara vid enkla (dvs. icke sammansatta) ord. För att få veta uttalet av det första ledet i **jeansjacka** får man alltså slå upp **jeans**; för att få veta uttalet av det senare ledet i **galalpremiär** får man slå upp **premiär**.

3 Ordklass

Efter uppslagsordet (resp. uttalsangivelsen) följer en ordklassangivelse. Den utgörs av en förkortning som står med mindre stil: s. (substantiv), adj. (adjektiv), v. (verb), adv. (adverb), konj. (konjunktion) osv.

Ibland preciseras ordklassuppgiften: s. pl. (substantiv som bara förekommer i plural), s. best. (substantiv som bara förekommer i bestämd form), adj. oböjl. (oböjligt adjektiv) osv.

4 Böjning

Efter ordklassangivelsen följer uppgifter om böjningen. Dessa uppgifter står med *kursiv stil*.

Böjning av substantiv anges i regel med bestämd form singular och obestämd form plural: **gren** s. *-en -ar*; **gurka** s. *-n gurkor*. Pluralform som är lika med grundformen anges med likhetsstecken: **ägg** s. *-et*; pl. =. I vissa fall anges också bestämd form plural: **mönster** s. *mönstret*; pl. =, best. pl. *mönstren*.

Adjektivens böjning anges med neutrum singular och obestämd form plural: **gul** adj. *-t -a*. Neutrumform som är lika med grundformen anges med likhetsstecken: **svart** adj.; n. =, *-a*.

Verbböjningen anges normalt med imperfektformen: **hoppa** v. *-de*; **böja** v. *böjde*; **köpa** v. *köpte*.

Böjningen anges i regel bara vid enkla (dvs. icke sammansatta) ord. För att få fram böjningen av ett sammansatt ord måste man slå upp efterledet; böjningen av exempelvis **galalpremiär** hittar man alltså under uppslagsordet **premiär**. Ett undantag är verben som har uppgift om böjning även i sammansättningar.

5 *Uppllysningar om språkbruket*

Uppllysningar om språkbruket ges med mindre stil och inom vinkelparenteser. Det gäller i regel ordens stilnivå, t.ex. ⟨åld.⟩ (ålderdomlig stil) och ⟨vard.⟩ (vardagligt språkbruk), och ämnesområden där orden förekommer, t.ex. ⟨med.⟩ (medicin), ⟨jur.⟩ (juridik). Se vidare förkortningslistan (sid. xxxii).

6 *Markeringarna el. och äv.*

Ett och samma uppslagsord kan ha alternativa stavningar, uttal, böjningsformer osv. Om det står *el.* mellan alternativen, betyder det att de är likvärdiga: **saxisk** *el.* **sachsisk** adj. Om det står *äv.* mellan alternativen, betyder det att det förra alternativet rekommenderas i första hand och det senare i andra hand: **nylon** [-å'n] s. *-et* *äv.* *-en*.

7 *Särskilda tecken*

- [] Hakparentes förekommer enbart vid uttalsuppgifter.
- () Rund parentes förekommer i uppslagsord omkring fogen **-s-** där denna fog alternativt kan förekomma.
- ⟨ ⟩ Vinkelparentes förekommer omkring uppllysningar om språkbruket.
- | Helt lodstreck används i uppslagsord för att markera stor ordledsgräns.
- | Halvt lodstreck i nederkant används i uppslagsord för att markera liten ordledsgräns.
- = Likhetstecken används i böjningsuppgifter för att ange att den böjda formen är lika med uppslagsformen.
- ▮ Tecknet anger att ett verb kan förekomma i både fast och lös sammansättning, t.ex. **påtvunga** resp. **tvunga på**.